

مرور نظام مند پژوهش های انجام شده درباره تأثیر حیا بر استحکام خانواده

محیا حکاکان^۱، نفیسه فیاض بخش^۲، عصمت سوادى^۳، محمدرضا شاهرودی^۴

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۵/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۴

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

حیا، حجاب، عفاف، تحکیم خانواده، مرور نظام مند

چکیده

نهاد خانواده طی چند قرن گذشته مورد حمله مکاتب مختلف قرار گرفته است. شکل گیری خانواده های تک والد، ازدواج همجنس گرایان، ازدواج سفید و... از نتایج این تهاجم است. در این میان «حیا» است که میتواند محافظ خانواده در این کارزار فرهنگی باشد. این مقاله به مرور نظام مند پژوهش های مربوط به حوزه حجاب، عفاف و حیا و تأثیر آن بر خانواده از جنبه ایجابی و آسیب های تهاجم فرهنگی از جنبه سلبی پرداخته است. در واقع نوآوری این پژوهش، بررسی تأثیر حیا به عنوان عنصر استحکام بخش خانواده است که در اغلب مطالعات مغفول مانده است. در جستجویی که در بانک های شاخص مقالات فارسی و انگلیسی انجام شد، به ترتیب تعداد هفت، ۶۵۰ و ۴۷ مقاله در پایگاه های SID، Magiran و Noormags یافت شد. از مجموع ۷۰۵ پژوهش، ۶۰۵ اثر، ارتباط مفهومی نداشتند. پس از حذف آن ها، ۱۰۰ مقاله مورد واکاوی قرار گرفت و بعد از مطالعه چکیده و متن کلیه این مقالات، ۳۸ مقاله مرتبط با موضوع بررسی شد. نتایج این تحقیق نشان می دهد که توجه به تربیت هیامدار و تقویت حیا به عنوان یکی از عوامل اساسی در استحکام بخشی خانواده، ضروری است. موضوعی که باید در اولویت های پژوهشی پژوهشگران حوزه خانواده قرار بگیرد.

ارجاع به مقاله:

حکاکان، محیا؛ فیاض بخش، نفیسه؛ سوادى، عصمت؛ شاهرودی، محمدرضا. (۱۴۰۰). مرور نظام مند پژوهش های انجام شده درباره تأثیر حیا بر استحکام خانواده. مطالعات زن و خانواده، ۹(۴)، ۱-۵. doi:10.22051/JWFS.2021.37274.2743

^۱ دانشجوی دکتری، گروه علوم قرآن و حدیث، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۲ استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

nafisefayazbakhsh@yahoo.com

^۳ استادیار گروه معارف اسلامی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

^۴ دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه تهران، تهران، ایران

زمینه و هدف

نظام سرمایه‌داری سعی می‌کند سلطان حاکم بر افکار جهان باشد (سورین و تانکارد، ۱۳۸۶) که ابزار این سلطه، رسانه‌های نوین به ویژه ماهواره است (مریجی و احسانی، ۱۳۹۵). برهم زدن نظام خانواده، از اهداف این رسانه‌هاست (غفاری و ابراهیمی، ۱۳۸۹) و مجاز دانستن خیانت زن به شوهر، زشتی‌زدایی از روابط قبل از ازدواج و حتی حاملگی بدون روابط قانونی، بی‌توجهی و اهانت به والدین از پیامدهای فرهنگی ماهواره است (سیدی پور و نظری، ۱۳۹۸).

در واقع اسم رمز تهاجم فرهنگی، «خانواده» و مهم‌ترین ابزار آن «حیازدایی» است. ابزاری که توانسته است خسارت‌های سنگینی به جامعه ایرانی وارد کند. یکی از مهم‌ترین خسارت‌ها، آمارهای بالای طلاق و فروپاشی خانواده‌ها در سال‌های اخیر است که به طور کاملاً روشنی روش و تأثیر نبرد فرهنگی دشمن را به نمایش می‌گذارد. علت تمرکز دشمن بر این مقوله، فهم آن‌ها از عمق راهبردی فضیلت‌حیاست. پدافند ما در مقابل تهاجم فرهنگی در صورتی اثربخش خواهد بود که منشأ پیدایش حیا را شناخته و راهکارهای تقویت آن را عملیاتی کنیم. منشأ پیدایش حیا، درک حضور در محضر ناظری آگاه، محترم و گرانمایه است (محمدی ری شهری، ۱۳۶۷). در اثر حیامدار شدن افراد، خانواده نیز استحکام پیدا می‌کند. علاوه بر حیا، اسلام عنایت ویژه‌ای نیز به حفظ عفت (جنسی) به عنوان عامل اثرگذار در تحکیم خانواده دارد. اگر در جامعه ای پاکدامنی رعایت و تمتعات جنسی به محیط خانواده محدود شود، جوانان به ازدواج روی آورده و خانواده‌های تشکیل شده نیز ثبات بیشتری می‌یابند (اسحاقی، ۱۳۸۷).

این پژوهش به مرور نظام‌مند مقالاتی پرداخته است که تأثیر حیا در استحکام خانواده را بررسی کرده‌اند. در واقع هدف اصلی این پژوهش، مرور مقالات این حوزه و تحلیل نتایج ۳۸ مقاله انتخابی است.

روش

این پژوهش از نوع مروری و جامعه آماری پژوهش حاضر، مقالات پایگاه‌های علمی داخلی و خارجی و منابع الکترونیکی تا زمان شروع پژوهش (شهریور ۱۴۰۰) است. به منظور استخراج مقالات، جستجو در پایگاه‌های فارسی SID، Iranmedex، Magiran، Noormags و پایگاه‌های خارجی IEEE، ACM، ScienceDirect، Springer، Scholar Google و ScienceDirect انجام شد. با واکاوی عمیق، بیش از صدها مقاله یافت شد که به علت بیگانگی فرهنگ غربی با مفهوم حیا هیچ کدام تناسب مفهومی با کلیدواژه‌های modesty و family نداشتند. در پایگاه‌های داخلی در مجموع تعداد ۷۰۵ مقاله تا شهریور ۱۴۰۰ جستجو شد که از این تعداد، به ترتیب هفت مقاله در SID، ۶۵۰ مقاله در Magiran و ۴۸ مقاله در Noormags یافت شد. ۶۰۵ مقاله به دلیل عدم تناسب مفهومی از این مطالعه خارج شدند. ۱۰۰ مقاله باقیمانده، از نظر محتوا مورد

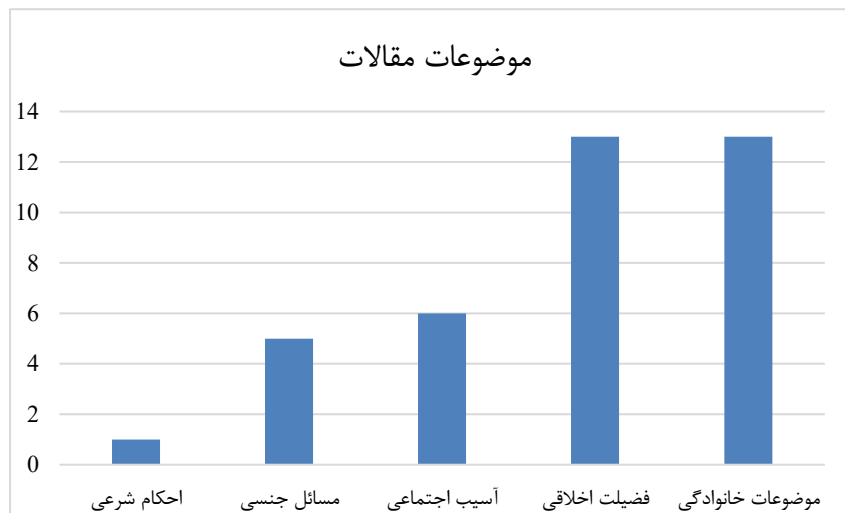
بررسی بیشتر قرار گرفتند و ۶۲ مقاله از نظر محتوا با معیار ورود به مطالعه منطبق نبودند که در نهایت ۳۸ مقاله برگزیده شدند.

یافته‌ها

پژوهش‌های مذکور از پنج منظر قابل بررسی است:

۱- توزیع مقالات بر اساس موضوع

به طور قطع مهم‌ترین محور بررسی این ۳۸ مقاله، بررسی و شناخت موضوعات مورد تمرکز پژوهشگران است. مقالات مورد بررسی را می‌توان از نظر موضوعی به پنج دسته کلی موضوعات خانوادگی، مسائل جنسی، فضیلت‌های اخلاقی (حیا، عفاف، حجاب، تقوا)، احکام شرعی و آسیب‌های اجتماعی تقسیم‌بندی کرد که در شکل شماره یک نسبت پرداختن به هر موضوع به نمایش درآمده است.

نتیجه بررسی موضوعات مقالات نشان می‌دهد که بیش از ۲۸ درصد از پژوهش‌ها درباره تأثیر رسانه است که از این میان ۶۳ درصد از آن‌ها درباره ماهواره، ۲۷ درصد فضای مجازی و صرفاً یک مقاله در حوزه سینماست.

نکته قابل توجه دیگر، توجه به موضوع از منظر آموزه‌های اسلامی است که با بیش از ۱۴ پژوهش، بالاترین سهم را در میان مقالات موجود دارد.

۲- رویکرد مطالعات (سلبی/ ایجابی)

برخی از این پژوهش‌ها با رویکردی ایجابی به تبیین تأثیر عوامل مختلف از جمله حیا، عفاف، حجاب و غیرت در تحکیم خانواده پرداخته‌اند.

۳- پرداختن به پیشینه و مبانی نظری

اغلب مقالات به پیشینه و مبانی نظری توجهی نداشته و با ارائه سیری از موضوعات مورد نظر خود، از تجربیات دیگران در این حوزه استفاده نکرده‌اند.

۴- توزیع مقالات بر اساس روش‌شناسی پژوهش

با وجود تنوع گسترده‌ای که مطالعات این حوزه در استفاده از روش پژوهش داشتند، سهم پژوهش‌های اسنادی بسیار بالا بوده و ۷۱ درصد کل پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده است.

۵- توزیع مقالات بر اساس زمان انتشار

سال ۹۴ با شش مقاله بیشترین فراوانی را دارد و سال‌های ۹۵ و ۹۸ با انتشار چهار مقاله، از سال‌های پررونق این حوزه است. نکته قابل توجه دیگر، عدم توجه به این مسائل تا اواسط دهه هشتاد شمسی است.

بحث و نتیجه‌گیری

پس از تحلیل نتایج ۳۸ مقاله، این نتیجه به دست می‌آید که از نقاط قوت مطالعات این حوزه، توجه به ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی حیا، حجاب، عفت و غیرت و آثار آن بر خانواده و اجتماع است. پژوهش‌های مذکور به عوامل هم‌بسته با حیا یعنی حجاب، عفت و غیرت نیز توجه کرده‌اند. یکی دیگر از نقاط قوت این مطالعات، بررسی تأثیر حیا و عوامل هم‌بسته آن در روابط میان زوجین، روابط والدین و فرزندان است.

نقطه ضعف این آثار را می‌توان در غفلت از سازوکار و ابعاد تربیتی و اخلاقی موضوع حیا در فرد، خانواده و اجتماع دانست. در واقع خلأ این حوزه، عدم وجود موضوعات نظری و عملی در خصوص تربیت نفس و ساخت انسان به عنوان مهم‌ترین عنصر شکل‌دهنده جامعه می‌باشد. در واقع پرداختن به ابعاد انسان‌شناختی، تربیتی و روانشناسی حیا، از ضرورت‌هایی است که باید مورد توجه پژوهشگران قرار بگیرد.

ملاحظات اخلاقی

رعایت اخلاق پژوهش: این مقاله تمامی موارد مرتبط با اخلاق پژوهش اعم از رضایت آگاهانه، محرمانگی اطلاعات شخصی شرکت‌کنندگان، رعایت امانت در نقل قول‌ها و استنادات، رعایت امانت در اسناددهی و استفاده از منابع دست اول را رعایت کرده است.

حمایت مالی: پژوهش حاضر بدون حمایت مالی صورت گرفته است.
سهم نویسندگان: محیا حکاکان جمع‌آوری منابع و تحلیل یافته‌های مقالات، نفیسه فیاض بخش (نویسنده مسئول) تحلیل نتایج پژوهش‌های مورد بررسی و نظارت بر روند پژوهش و عصمت سوادى و محمد رضا شاهرودى، مشاوره در روش پژوهش را به عهده داشته‌اند.
تضاد منافع: این مقاله تعارض منافعى با منافع شخص یا سازمانى ندارد.
تشکر و قدردانى: از همه اساتید و پژوهشگرانی که ما را در مسیر این مقاله یاری کردند، کمال تشکر را دارد.

References

- Ahmadvand, Kh. Seyyedipour, F., & Nazari, P. (2019). The effects of satellite and its ruling from the perspective of jurisprudence. *Yar Law Legal Quarterly*, 3(12), 571-603. [\(Text in Persian\)](#)
- Eshaghi, S. H. (2008). *Gohar Afaf (Research on Hijab)*. Qom: Book Garden Institute Publications. [\(Text in Persian\)](#)
- Ghafari, GH. Ebrahimi Louie, A. (2010). *Sociology of Social Change*. Tehran: Agra and Loya. Tehran: Agra and Loya [\(Text in Persian\)](#)
- Mariji, Sh. & Ehsani, H. (2016). The effect of satellite business messages on changing couples' interpersonal relationships. *Social Studies Quarterly*. 4(2), 104-132. [\(Text in Persian\)](#). DOI: [10.22081/JISS.2016.22418](https://doi.org/10.22081/JISS.2016.22418)
- Mohammadi Reishahri, M. (1988). *Mizan al-Hikma*. translated by Hamid Reza Sheikhhi. Qom: Dar al-Hadith Scientific and Cultural Institute. Volumes 2, 3 & 5 [\(Text in Persian\)](#)
- Werner, S. & Tancard, J. (2007). *Communication theories*. Translated by Dehghan, A. Tehran: Tehran university. [\(Text in Persian\)](#)

